

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2015

XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

MARKING GUIDELINES

Time: 2½ hours

100 marks

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1

XITSHURIWA XA A

- 1.1 N'waMzamani. (1)
- 1.2 Hileswi vatswari va yena a va lovile. (1)
- 1.3 N'waMzamani a a famba a kombela mintirho lomu mitini, na vaakelani a va n'wi pfuna hi swakudya na swiambalo. (2)
- 1.4 A swi hisa mali. /Swi faya tilepithopo. / swi hlamba hi byalwa.
(Tinhlamulo timbirhi ntsena.) (2)
- 1.5 1.5.1 Ku khomiwa u ya tshama ejele. (2)
- 1.5.2 A swi olovi ku va munhu a tshika leswi a nga tolovela ku swi endla. (2)
- 1.6 A a ri mufana loyi a xixima, a tlhela a tiblyela leswaku u lava ku heta xikolo a ta hlayisa kokwana wa yena. (2)
- 1.7 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumeke. Xikombiso: Ndzi dyondzile leswaku ndzi fanele ku hlawula vanghana lavanene.
(Amukela na tin'wana tidyondzo leti twisisekaka.) (2)
- 1.8 I ku lemukisa vanhu hi vubihi lebyi vaka kona hikwalaho ko va vadyondzi va nwa byalwa. (2)
- 1.9 I ku va va lava ku tsakisa vanghana va vona. /I ku navela leswi swi endliwaka hi vanghana. (2)
- 1.10 A swi kahle, hikuva va tlangisa mali ya vatswari va vona leyi va nga yi tirhela ku vava.
(Maraka yin'we i yo vula leswaku 'A swi kahle', yin'wana i yo seketela.
(Amukela na ku seketela kun'wana loku twisisekaka.) (2)
- 1.11 A ndzi ta n'wi tsundzuxa leswaku a tshika hanyelo ra yena lero biha, a dyondza xikolo. (2)

XITSHURIWA XA B

- 1.12 Ku na vheni leyi endzeni ka yona ku nga na vafana lava va nga tshama endzeni ka byalwa. (2)
- 1.13 Va tsakile, hikuva va le ku nweni ka byalwa va tlhela va tshama endzeni ka byona. (2)

XITSHURIWA XA A na XA B

- 1.14 Eka switshuriwa hiswimbirhi ku vulavuriwa hi vadyondzi. / Eka switshuriwa hiswimbirhi ku vulavuriwa hi vadyondzi vo nwa byalwa. (2)
- 1.15 Eka xitshuriwa xa A ku vulavuriwa hi mufana loyi a nga tsandzeka ku heta xikolo hi ku landzelela vanghana, kasi eka xitshuriwa xa B mufana u swi kotile ku heta xikolo hambileswi na yena a a ri na vona vanghana. (2)

30 wa timaraka

XIYENGE XA B NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA

XIVUTISO XA 2

XITSHURIWA XA C

MAAVELO YA TIMARAKA

Mukamberiwa a nga nyika ntlhanu wa timhakankulu tin'wana na tin'wana eka leti ti landzelaka.

Poyinti yin'we yi fanele yi averiwa timaraka timbirhi hi ku tirhisa tigwaju timbirhi.

- 1 Khale swilo a swi tika swinene, a swi nga endleki hi ku olova.
- 2 A swi tika ku ya etindhawini ta le kule hikuva a ku nga ri na mimovha.
- 3 Loko u posa swilo a swi hlwela ku fika.
- 4 Tiqingho a ti nga kumeki hi ku olova.
- 5 Sweswi vanhu a va ha xaniseki loko va famba hikuva swifambo swi tele.
- 6 Mahungu ma fika hi xihatla hikuva ku na tifekezi na tiimeyili.
- 7 Mapapila ma hatla ma fika laha ma yaka kona.
- 8 Thekinoloji yi endla vanhu va loloha na ku tsala hi voko, va lava ku tirhisa khomphyuta.
- 9 Va loloha na ku famba hi milenge, va lava ku famba hi mimovha kun'wana na kun'wana.
- 10 Vanhu va yiveriwa na timali ti ri ebangi ku ri ku makhadi ya le bangi ya ri na vona.

10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

XITSHURIWA XA D: KHATHUNI

- 3.1 Layiburari ya vaakatiko. /Exikolweni.
(Amukela na tindhawu tin'wana leti twisisekaka.) (2)
- 3.2 Ku na vanhu vambirhi (wanuna na wansati) va nga eku hlayeni ka tibuku. /
maphephahungu. (2)
- 3.3 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo. Xikombiso: Ndzi dyondza leswaku ku hlaya
tibuku na van'wana swa pfuna. /Ku hlaya i swa nkoka
(Amukela na tin'wana tidyondzo leti twisisekaka.) (2)
- 3.4 Swi engetela vutlhari na vutivi. (2)
- 3.5 Hi ku va na mina ndzi hlaya tibuku/maphephahungu (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 4

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

- 4.1 Riqingho. Imeyili. (2)
- 4.2 Ku koka rinoko ra vaxavi. / Ku endlela leswaku vaxavi va kota ku swi vona
hambiloko va ri ekule. (2)
- 4.3 Hileswaku ya ehlisiwile / chipisiwile hi mali yo tala ngopfu. (2)
- 4.4 Hi R611.00. (2)
- 4.5 Xa ndzi tsakisa hikuva ndzi tirhisa manghilazi loko ku hisa.
KUMBE
A xi ndzi tsakisi hikuva a ndzi swi rhandzi ku tirhisa manghilazi. (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 5

XITSHURIWA XA F: RIRIMI

- 5.1 Xirhangi lexi xi tirhile ku vumba vundhawu. (2)
- 5.2 Hansi. (2)
- 5.3 Mukamberiwa u ta vumba xivulwa lexi twisisekaka.
Xikombiso: Ku **tshika** xikolo swi bihile swinene. (2)
- 5.4 A ndzi ta xi tirhisa ku tsundzuxa munhu loyi a tirhaka mitirho yimbirhi leswaku a swi koteke hikuva wun'we wu ta n'wi tsandza ku wu tirha hi ku hetiseka. (2)
- 5.5 **Van'wana** vo fika va tlanga, va **nwa** mabyalwa. (2)
- [10]**

30 wa timaraka

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI

1A XITLHOKOVETSELO XO KA XI NGA RI XA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 6 XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Swi chupukile kwihi? – SJ Malungana

- 6.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi vavanuna lava va xanisaka vavasati na vana vaxisati. Vavanuna lava va xanisa vavasati na vana va xisati hi ku va pfinya. Mutlhokovetseri u tsundzuxa vavanuna lava va endlaka vugevenga lebyi, leswaku va byi tshika hikuva a hi ntolovelo lowunene naswona vavasati na vana va na mfanelo yo va va khomiwa ximunhu na vona. (2)
- 6.2 'Loko va vona wanuna va khomiwa hi rhumbyana.' / Ntila wa 16. (2)
- 6.3 Mutlhokovetseri u hlamusela leswaku vavanuna va xanisile vavasati nkarhi wo leha laha sweswi a a va kombelaka leswaku va tshika ku va xanisa hikuva se swi ringene. (2)
- 6.4 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: E – e. Va kona vavanuna lava va khomaka vavasati kahle hi ndlela ya ximunhu, va va hlayisa, va va xixima no va teka tanihi vanhu lava va faneleke hi ku hanya hi ku rhula.
(Nhlamulo i yo seketela ntsena) (2)
- 6.5 Mukamberiwa u ta nyika matitwelo ya yena. Xikombiso: Ndzi nga va tsundzuxa leswaku va fanele va xixima vavasati na vana vaxisati, hikuva va na timfanelo to khomiwa ximunhu na vona. (2)
- [10]**

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 7 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Ndzi wisise – RK Gum'sani

- 7.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi munhu loyi a nga eku vileleni hikokwalaho ko va munhu un'wana a n'wi sala endzhaku, a xiyaxiya mafambelo, timhaka na matirhelo ya yena hinkwawo, kutani muvileri u tsundzuxa munhu loyi leswaku a hambana na yena a tiva ta yena timhaka. (2)
- 7.2 Loko ndzi tilola milenge u ndzhuti wanga. / Ntila wa 13. (2)
- 7.3 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena leyi yi twisisekaka.
Xikombiso: Ndzi dyondza leswaku ndzi fanele ku tshika vanhu va tihanyela vutomi bya vona kahle na mina ndzi languta timhaka leti ti khumbaka mina ntsena. (2)
- 7.4 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri ri twisisekaka.
Xikombiso: Ina va kona. Va kona vanhu lava va lavaka ku tiva timhaka ta vanhu van'wana hikokwalaho ka rivengo na mavondzo, leswaku munhu yoloye a nga humeleli evuton'wini bya yena. (2)
- 7.5 Mukamberiwa u ta nyika matitwelo ya yena lawa ya twisisekaka.
Xikombiso: A ndzi ta n'wi byela leswaku a hambana na vutomi bya mina a vona bya yena.
(Amukela na matitwelo man'wana lawa ya twisisekaka). (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 8 XIMBANGU

Xirilo – KJ Ngobeni

- 8.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi wanuna loyi a dlayiweke hi xibalesa, kutani ndyangu wa yena wu sala evusiwaneni. Nsati wa yena u lo rila swa xinkadyana. Loko timali ta nuna ta le ntirhweni ti huma u ti dya hi vusopfa a rhurhela edoropeni no xava timovha ta manyunyu. (2)
- 8.2 Ntila wa 14. / Mi ongola mbanga leyi pfempfaka ngati.
Ntila wa 15. / Mi bohelela phokola ra mufelakazi. (1)
- 8.3 Riencisi 'nkwee!', ri vula ku hela ka swilo hi xihatla. (1)
- 8.4 Mutlhokovetseri u hlamusela leswaku manana na vana va wanuna loyi a loveke, va twa ku vava hikokwalaho ka ku lova ka yena. (2)
- 8.5 Leswaku loko nuna kumbe nsati wa mina a ndzi siyerile rifumo kumbe mali yo tala loko a hundzile emisaveni, ndzi fanele ndzi swi hlayisa hi vukheta lebyikulu. (2)

- 8.6 Mukamberiwa u ta nyika xitsundzuxo xa yena lexi xi twisisekaka.
Xikombiso: Ndzi nga va tsundzuxa leswaku va tirhisa timali leti hi vukheta
lebyikulu leswaku ti ta va pfuna nkarhi wo leha, handle ka swona ti ta hela kutani
va sala va xaniseka no hundzuka swihlekiso etikweni.

(2)
[10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100